

LES 117 RAJOLES D'ARTS I OFICIS DEL BANC DEL MUSEU ETNOGRÀFIC D'ALTAFULLA

Narcís Carulla Gratacòs - Maria Porter Moix

Resum: Es vol donar a conèixer l'existència d'aquest conjunt de rajoles catalanes d'arts i oficis, dels segles XVIII i XIX, provinent d'una donació a l'Ajuntament. Constituïen una mena de col·lecció dipositada dins un jardí romàntic d'una casa benestant. La seva presència, una mica oculta, junt a l'Exposició Permanent Etnogràfica, (Museu situat dins de la Pallissa de l'Era del Senyor), permet, a part de gaudir de la seva bellesa, infiltrar-se dins dels oficis de fa un parell de segles i de les seves festes populars, encapçalades pel seu seguici.

En resum, volem mostrar el millor prefaci per visitar l'Exposició Permanent Etnogràfica.

Paraules claus: Rajoles d'oficis, etnografia, ceràmica i museu.

Abstract: Abstract: A collection of XVIII and XIX century Catalan trade tiles portraying different trades can be admired in the Ethnographic Permanent Exhibition in the Museum situated in the Pallissa de l'Era del Senyor in Altafulla. These tiles were in a romantic garden of a well-off family and were a donation to Altafulla Council. A good way to begin the visit to the Museum is to start with the Catalan trade tiles.

Key words: Trade tiles, ethnography, pottery and museum.

Introducció i objectius

Els acords urbanístics entre l'Ajuntament i els propietaris de ca Macaya¹, per obrir una connexió entre el carrer de Baix i la nova plaça Martí Royo² fa una vintena

¹ Exemple de casa benestant de l'eixample vuitcentista altafullenc. El rètol de metacrilat del costat del banc diu: "*Banc del segle XVIII de rajoles d'oficis donat per D. José María Macaya Rigalt, vescomte de Torres Solanot, nascut en aquesta vila el 1909*". Òbviament no és el banc del s. XVIII sinó, en tot cas, les rajoles o algunes d'elles. Moltes són del s. XIX.

² Carrer de Sant Martí, límitrofe amb la Vila Closa, i l'obertura a l'eixample.

d'anys, permeteren la donació d'aquest conjunt de rajoles enganxades a un banc d'obra. Dins el mateix jardí també hi havia dues jardineres arrebossades per aitals rajoles d'oficis³. I en l'habitatge la llar de foc, també gaudeix del mateix privilegi, tal com es pot veure en el preciós llibre d'en Joan Carnicer i Josep Borrell *Altafulla: De portes endins*. (pag. 59 a 66)⁴.

L'objectiu del present article es posar en valor públic aquesta col·lecció ceràmica, posant-hi llum on hi havia fosc, i ser una digníssima introducció o porta a la no menys digníssima col·lecció etnogràfica altafullenca.

Com veurem en la descripció, no sabem si la col·locació de les rajoles fou decidida pel propietari o pel paleta⁵. Presenta certs criteris estètics, o millor dit temàtics. Per això volem pensar que va ésser el mateix col·leccionista qui va ordenar la seva disposició dins el banc, les jardineres i la llar de foc. Veurem com es reuneixen força les rajoles per motius i com guarden certa simetria u ordre, de manera volguda o no.

Per no allargar-nos hem descrit les 117 rajoles (9 filades per 13 columnes), segons el darrer *Catàleg General (1630- 1850) de Rajoles Catalanes d'Arts i Oficis, d'Albert Telese et alt.* (2002).

El conjunt està emmarcat per rajoles denominades de la Rosa dels Vents.

Sabem que aquestes rajoles són hereves de la tradició de fer auques dels segles anteriors i que a partir del segle XVII i especialment del XVIII hi hagué una forta tradició a ser emprades utilitàriament per plafons protectors de parets. A mitjans del s. XIX van desapareixent.⁶

Els tallers ceramistes principals⁷ eren barcelonins i mallorquins. També a Lleida i Reus. Les influències estètiques majors venien dels Països Baixos i de la Toscana.

La mida de les rajoles és de 13,5 per 13,5 cm, en general⁸, i la tècnica emprada per la seva decoració era la trepa o estergit. És a dir, la rajola cuïta es cobria amb un esmalt d'un fons blanc d'estany⁹, sobre el que s'hi posava una plantilla folrada de cartró (trepa o planxa trepanada amb el dibuix), que permetia resseguir els punts remarcats

³ Aquestes ceràmiques es consideren la producció ceràmica més genuïna i popular de Catalunya. Tot i que tradicionalment són nomenades rajoles d'oficis, les imatges que hi apareixen no són totes d'oficis sinó que hi ha altres temes, que descrivim en el quadre de la *Taula de síntesi*.

⁴ Unes 78 rajoles d'ofici decoren la part exterior d'un foc a terra, de la mateixa tipologia que les analitzades en el present article.

⁵ Tal volta amb el mateix mestre Sumoy, que treballà a Tamarit amb el propietari Charles Deering i el pintor Ramon Casas, al primer quart del segle XX.

⁶ Decaïen la força dels gremis, com a força professional per donar pas als sindicats.

⁷ També denominables escudillers, pel principal producte que feien.

⁸ Excepcionalment se'n feren de 20 per 20 cm, trapezoidals i fins i tot decorades per les dues cares.

⁹ La blancor del fons denota la qualitat de la peça, i sovint l'antigor. És a dir, amb el temps es degeneraren les qualitats dels esmalts.

amb una pols de carbó i dibuixar-hi després els diferents trets i superfícies.¹⁰ Els colors eren producte dels diferents esmalts emprats¹¹ i de les seves barreges. La tècnica d'usar aquestes plantilles perforades o retallades també es denomina de l'estergit.

La decoració vegetal emprada en els vèrtexs de les rajoles (lliris, palmetes, atzavares, etc.) va servir per classificar aquest material cronològicament¹². Els autors de l'estudi de catalogació han vist vora 20.000 rajoles, (en seixanta museus i cinquanta-cinc col·leccions particulars), fotografiat unes 8.000 peces i catalogat unes 2.500 rajoles. Aquestes quantitats conservades i catalogades són sols una part de les fabricades i preservades¹³.



Exemples d'imatges d'auques setcentistes que serviren de base o model de les rajoles¹⁴

¹⁰ Això fa que en alguns casos el model surti invertit, si el ceramista situa invertida la trepa.

¹¹ El color verd es feia amb òxid de coure, el blau amb cobalt, els marrons amb ferro, el groc amb cadmi o antimoni i el violeta amb manganès.

¹² Esquemàticament les margarides i lliris decoraven i omplien les rajoles durant el s. XVII, les palmetes i fulles de julivert el s. XVIII i les atzavares el s. XIX. Com es pot veure resulta molt simplificat i esquemàtic. Algunes peces ceràmiques datades poden donar llum.

¹³ El fet que s'usessin sobretot per protegir arrambadors i parets, ha facilitat que se'n preservessin molt més que els rajols destinats a terres i sols de cases o estances.

¹⁴ El model del pescador de canya es repeteix sovint en les rajoles. Vegi's les rajoles 1E, 6E i 8J



Vista conjunta del banc amb les 9 files i 13 columnes (De la columna a fins la columna m)

Taula de síntesi:

A partir del *Catàleg General* de l'**Albert Telese** i alt (2002) i seguint la numeració de les files (números 1 a 9, de dalt a baix) i columnes (nomenades A fins a M, d'esquerra a dreta) s'han identificat les 117 rajoles d'oficis, permetent tenir-ne una datació i classificació.

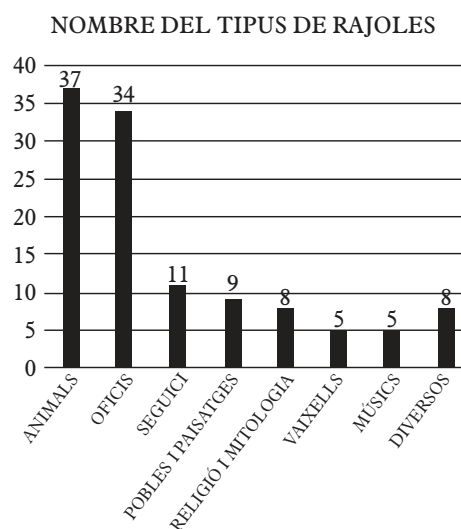
En la taula següent es detalla cada rajola, amb el seu número de fila i columna:

- El número identificat dins del *Catàleg General de les Rajoles Catalanes d'Arts i Oficis*, publicat per **A. Telese** i alt (2002).
- El nom assignat dins d'aquest catàleg, que correspon a la figura.
- La cronologia de la peça, segons la classificació usada.
- La freqüència o raresa de la peça, segons aquests autors.

Els números amb interrogants indiquen certes variacions, producte de la degeneració o petites modificacions de l'estèrgit. Si les diferències resulten més considerables hem preferit no assignar numeració.¹⁵

Hem separat les diferents rajoles del banc en vuit grups, unificant alguns dels 19 grups diferenciats pels autors del Catàleg General. En concret en el nostre banc tenim: oficis (34), animals (37: 15 peixos i 22 aus), seguici popular (11), mitologia i religió (8), vaixells (5), músics (5), pobles i paisatges (9) i diversos (8).

ANIMALS	37
OFICIS	34
SEGUICI	11
POBLES I PAISATGES	9
RELIGIÓ I MITOLOGIA	8
VAIXELLS	5
MÚSICS	5
DIVERSOS	8

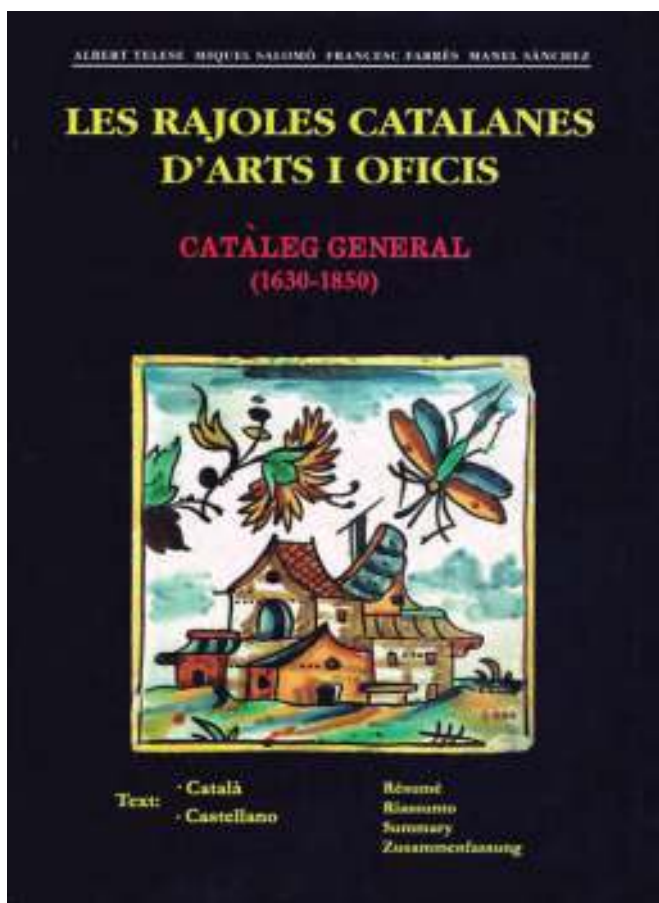


Si ens referim a la freqüència de gènere podem dir que apareixen 38 homes i sols 11 dones.

¹⁵ Tal volta hi hagi alguna novetat.

Quan la figura de la rajola és la inversa del model coincident, pensem que s'ha d'haver usat, voluntària o involuntàriament, la trepa o cartró perforat al revés. En aquest cas afegim la lletra R al número del catàleg.

Les rajoles més abundoses, segons la taula següent (37 exemplars), concorden amb el grup denominat “*frequient*”, i no pas amb el grup “*Més frequient*” del Catàleg (sols 21 exemplars). En el reconeixement de les cronologies obtenim dos màxims en els períodes “primera meitat del segle XVIII” (40 exemplars) i “primera meitat del segle XIX”, (39 exemplars), el que sembla indicar que probablement les cronologies en conjunt no són massa acurades.¹⁶



¹⁶ Com si les “cartes” no estessin ben barrejades, o els orígens d’aquestes rajoles fossin molt diferents: en l’espai o en el temps.

RA	COLUMNA	NOM D'ATLAS GENERAL	NOM	apareix a l'18	present a l'19	apareix a l'20	present a l'21	MAI REG.	REGIST.	SIG.	MULTIM.
FILA 1	A	1522	ocell								
	B	1605	gall								
	C		Au								
	D	2033	Bergant								
	E	208 H	Pescador								
	F		Gaura								
	G		Gaura F. LARCA								
	H	1022	Gaura amb ventall								
	I	219 - 220	Horta amb un auc								
	J	1603	Pescador								
FILA 2	K	1552	Vallat								
	L	1572	Pau								
	M	1822.7	Ocell								
	N	1893	Ocell								
	O	2169	Vibris								
	P	2209 H.72	Aliga creixent								
	Q	2352 H.72	La Mulsassa								
	R	483	Firrola								
	S	2177	Gegant								
	T	2106	El Sol								
FILA 3	U	2170.7	Gegant								
	V	2178 H.7	Gegant								
	W	483	Firrola								
	X		Uro								
	Y	2159	Vibris								
	Z	483	Firrola								
	AA	858 H	Kirós								
	AB	2189	Tactura								
	AC	1813.7	Soll								
	AD	2200	Sindri col·ligat								
FILA 4	AE	213.7	Motxa col·ligada								
	AF	2102	Gaura								
	AG	2063.7	Gaura								
	AH	2054	Horta palanquera								
	AI	2130	Marcada								
	AJ	2187	Catimora								
	AK	1613	Gall d'indi								
	AL	2192.7	Catimora								
	AM	1085	Gaura amb ocell								
	AN	845	S. Torres, Pòrtol								
FILA 5	AO	3138	Capella								
	AP	1854	Pala								
	AQ	1652.7	Motarra								
	AR		Pau								
	AS	1832	Pau								
	AT	1652	Pau								
	AU	2136	Cavall de mar								
	AV	2293	Pau								
	AW	1672	Rap								
	AX	1880	Solari								
FILA 6	AY	1807	Uro								
	AZ	1859	Pòrtol								
	BA	155	Tinglador								
	BB	216	Horta amb un auc								
	BC		ocell								
	BD	1223 H	Cavall								
	BE	1250	Uro								
	BF	2084	Gaura								
	BG	1294	Cavall								
	BH	1258	Cavall								
FILA 7	BI	1392 H	Gegant								
	BJ	1285 H	Sagalar								
	BK	155.7	Tinglador								
	BL	2189	Tactura								
	BM	702	Horta amb una malsana								
	BN	243	Uro								
	BO	265-268	Venador de palanques								
	BP	155 H	Pescador								
	BQ	854-855	Kirós								
	BR	2106	El Sol								
FILA 8	BS		Ballador								
	BT	60	Ferrera de salbates								
	BV	96-97	Ferrer								
	BW	385	Victorici								
	BX	774-775	Cançons								
	BY	1428	Adura								
	BZ	1019	Ombraadura								
	CA	10	Antre								
	CB	53	Esparadanyer								
	CC	85	Esparadanyer								
FILA 9	CD	1083	Gaura clausurada								
	CE	1015	Filadora								
	CF	91	Cantador								
	CG	1050	Gaura amb una flor								
	CH	1048	Venadotxa								
	CI	980	Buadora								
	CJ	243	Horta aïstrat a terra								
	CK	33	Antena antena								
	CL	834	Esparadanyer								
	CM		Horta mística P								
FILA 10	CN	2209.7	Gaura								
	CO	65.7	Kirós								
	CP	419.7 H	Trompeta								
	CQ	432-433	Trompeta								
	CR	287	Horta mística								
	CS	275	Adura								
	CT	1880	Castell de Adura								
	CU	1580	Pau								
	CV	357	Pescador								
	CW		Ocell								
FILA 11	CX		Adura i sol								
	CY	278	Soll								
	CA		Cavall								
	CB	1294.7	Cavall								
	CC		Pau								
	CD		Pau								
	CE		Pau								
	CF	2136	Cavall de mar								
	CG	2128	Motxa col·ligada								
	CH	2136	Cavall de mar								
FILA 12	CI	2102	Pau								
	CJ	1708.7	Pau								
	CK	1655	Pau								
	CL	1688.7	Pau								
	CM	857	Pescador								

El gràfic o quadre següent les files i columnes ens dona els principals grups:

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
1	OCELL	GALL	AU	BERGANTI	PESCADOR	FILADORA	GERRO	DONA AMB VENTRAL	HOME AMB UN SAC	PUNTAIRE	EUTOR	FAO	OCELL
2	OCELL	VIBRIA	AUGA CORONADA	MULASSA	TIMBALE	SEGANT	EL SOL	GEGANTA	GEGANT	TIMBALE	LLEO	VIBRIA	TIMBALE
3	XINÉS	TARTANA	GALL	SINIBOL RELIGIOS	MOTIU MITOLÒGIC	GALERA	GALERA	SARCA PALANQUE	HERODA	CAMPANA	GALL D'INDO	CLESTA	DONA AMB OCELL
4	S.TOMAS POBES	CAPELLÀ	POBLE	PERE	PERE	PERE	PERE	CAVALL DE MAR	FONT	NAP	MOU	RAMI	POBLE
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
5	TRAGNER	HOME AMB UN SAC	OCELL	CERVOL	BRAU	LLEO	GALERA	CERVOL	CAVALL	SUNIBOL	SENGLAR	TRAGNER	TARTANA
6	HOME AMB MASCARA	DANSARE TRE	FANGADOR	VINEDOR POLLASTRES	PESCADOR	XINÉS	EL SOL	BALLADOR	FOMER DE SABATES	FERRE	VIOLENCIA	CAMINANT	MICO 1438
7	DEBANDADOR A	SASTRE	ESPARDAN YER	ESCORCADOR	DONA DEMPUS	FILADORA	CARNISER	DONA AMB UNA FLOR	VINEDORA	BUGADERA	HOME ESTRAT A TERRA	ACTIVITAT INDETERMINADA	PROCESSO
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
8	HOME MUSIC F	GUITARRA	ESBENISTA	TROMPETA	TROMPA	HOME ASSEGUT	ADROGUER	CASTELL DE MONTURE	FAO	PESCADOR	OCELL	MANC I EDE	SOLDAT
8	CERVOL	CERVOL	PERE	PERE	PERE	CAVALL DE MAR	MOTIU MITOLÒGIC	CAVALL DE MAR	PERE	PERE	PERE	PERE	PESCADOR
		SEGUICI			ANIMALS			RELIGIO - MITOLOGIA				POBLES PAISATGES	
		VAIXELLS			OFICIS			MUSICS				DIVERSOS	

Destaquem la relativa simetria del conjunt a partir de l'eix central (columna G) que deixa sis columnes a cada costat. Aquesta columna central inclou els elements potser més importants, com el gerro de ceràmica (1G), probablement el més antic, i les dues rajoles del sol (2G i 6G¹⁷) i un *motiu mitològic* (G8).

Veiem que hi ha certes rajoles repetides: *la víbria* (2B i 2L), *les timbales* (2J i 2M), i els *pescadors* (1E, 8M i 8J).

¹⁷ Aquest últim molt malmés, donat que a l'estar en la part del seient, és on s'hi acumulava aigua i les possibles gelades, que esberlen els barnissos i els esmalts.



Les rajoles del *sol* (2 G) vertebren l'estructura de les rajoles del banc, juntament amb el *gerro* vegetal (1G)¹⁸.

Els oficis

Són les rajoles més freqüents¹⁹ i denoten el pes dels gremis artesanals o professionals, fins a la desamortització de 1835. Com exemples d'oficis en podem escollir dos realitzats aquí per homes: un *pescador* (1E) i un *venedor de pollastres* (6D), així com amb dos oficis realitzats habitualment per dones: la *puntaire* (1J) i la *filadora* (1F)



¹⁸ Aquesta rajola, que destaca per l'abundància de la pigmentació blava, potser sigui de les més arcaïques d'aquest plafó. És una de les poques rajoles que no hem trobat en l'inventari general.

¹⁹ Tot i que no és el cas de la col·lecció que estudiem, on hi ha 37 animals per 34 oficis.



Per tancar el capítol dels oficis podem reproduir dos oficis artesanals que encara han arribat als nostres dies: *l'ebenista* (8C) i el *fangador* (6C).



També tenim en el banc boniques rajoles del *ferrer* (6J), la *bugadera* (7 J), l'*esparde-nyer* (7C) o el *tragner* (5L). Majoritàriament es van situar en les filades on hi ha el seient. Curiosament el lloc menys noble, per un seient o banc on hi van seure prohoms catalans com en Puig i Cadafalch, president de la Generalitat, i en Francesc Cambó, tots dos amics de la família.

Els animals

Els animals domèstics i també els de caça eren un bon motiu per a ser representats en

les rajoles, tal com també ho foren, des de sempre, a les primeres pintures rupestres o en els mosaics romans. Ja des d'aleshores eren habituals les representacions d'animals de cacera o animals domèstics, més per la subsistència i alimentació que no pas per la companyia.

Com animals de cacera tenim un *cérvol* (5D). Com animal caçador i depredador una *guineu caçant un gall* (5J).



Els *galls*, els trobem molt representats (1B i 3C), indicador del seu valor gastronòmic i de l'estima que se'ls tenia, com a símbol protector, com anunciador de l'arribada del dia.



Igualment reproduïen sovint els *paons*, pensem que tant com aliment festiu o com un element estètic, per això no era estrany que estessin en els jardins senyorials. (1L i 8I)



De la mateixa manera es dibuixen freqüentment *ocells* de companyia o valorats pel seu cant o bellesa²⁰: (1A)²¹ (8 K)



²⁰ Els coloms com animals domèstics també podien tenir una finalitat gastronòmica.

²¹ La franja blava de l'esquerra deu correspondre a una orla de la disposició on eren: la rajola 1M del mateix tema i au, té la mateixa orla al damunt.

No podem deixar de mostrar els *peixos*, tan representats i disposats especialment en el nostre banc a la part inferior, alguns d'ells identificables. Reproduïm la rajola 9 D (*peix no determinat*) i el ferotge però saborós *rap* (4J).



Seguici popular

Totes les figures del seguici eren molt sovintejades i exposades en llocs preeminents, per honorar i recordar els components festius. El seguici més complert rau per la festivitat de Corpus Cristi. Remarquem que quan es van ressituar aquestes rajoles en el banc es col·locaren totes elles en la fila 2, volent-hi remarcar la seva importància.

Veiem l'Àliga coronada (2C), la *geganta* (2H), la *víbria* (2B), i les *timbales* (2J). Alguns es repeteixen, per exemple la víbria al 2L.





La rajola que mostra *la mulassa* (2D) es reproduïx malgrat la mala cuita que presenta, doncs es veu molt borrosa, però té la gràcia de veure-s'hi els dos parells de peus dels portadors. Normalment les mulasses porten a l'esquena l'escut de Barcelona.

Acompanya la *mulassa* un *gegant* amb l'emblema de Barcelona (2 F)



Mitologia i religió:

La temàtica religiosa o mitològica no és tan abundosa ni en el nostre present banc ni en el conjunt de rajoles d'oficis i arts inventariades i classificades dins l'obra citada d'*A. Telese* (menys del 2% del conjunt). En aquest cas reproduïm una figura de

*nerèida*²² (3I) i una *campana*²³ (3J), curiosament col·locades una al costat de l'altra en el nostre banc.



Altres *motius religiosos* estan en la posició 3 E, i al seu costat mateix *un cor perforat* per sagetes doloroses, representat en el 3 D.



²² El catàleg general citat nomena aquests essers com nereïdes: figures mitològiques gregues filles del déu Nereu i de Doris (filla del déu Oceà). Vivien al fons de l'oceà, assegudes en trons d'or. Com sol ser normal encatarinaven els homes enamoradissos.

²³ La campana, per contra, marca l'ordre i les hores.

Vaixells

Era un tema recurrent en les rajoles, en l'època dels grans viatges de comerç. Reproduïm una galera (3F), amb les veles baixades. Els temes marítims es van ajuntar en aquesta fila 3, apart del *bergantí* (1D) i una altre *galera* (5G) també amb les veles baixades. Ho complementem amb la *barca de palangre*, (3H) que reproduceix²⁴ molt bé les naus de vela llatina.



²⁴ La figura humana sembla feta per algún modern ninotaire, com el nostrat Perich.

Músics

Troblem situats els músics preferentment en la fila 8, al peu del banc.

Veiem el mateix estil en les dues rajoles, amb la mateixa decoració (d'atzavares, ocells i vestimenta²⁵). A l'esquerra tenim *la trompa* (8E) i a la dreta el *violoncel* (6K).



Complementem les rajoles d'aquesta temàtica amb un instrument com la *guitarra* (8B) i una figura d'ofici que sens música no s'entén, el gràcil *ballador* (6B).



²⁵ Tant la decoració com la vestimenta han ajudat a situar cronològicament les rajoles d'art i ofici.

Pobles i paisatges

El catàleg citat incorpora els edificis dins aquest apartat, que representa gairebé un 4% del conjunt inventariat.

En el nostre banc poden considerar-se 9 rajoles d'aquest tipus. Remarquem la rajola que representa el *castell de Montjuïc*, per controlar els barcelonins militarment (8H). Algunes cases o conjunts semblen més imaginaris que reals, tal com el *poble*²⁶ (4C).



Destaquem a part dels masos fortificats, torres defensives i castells, la reproducció de molins de vent: en el nostre cas (4K): *molí*.



²⁶ Semblen d'influència oriental, de moda en el s. XVIII

Dins d'aquest apartat també hi ha personatges que no tenen una activitat determinada com *home estirat a terra* (7K), *home assegut* (8F) o *dona dempeus*²⁷ (7E).



Rajoles diverses

Hi ha diverses rajoles que s'escapen de la simplificació dels vuit grups que hem fet, per no utilitzar els 19 grups que fa servir l'obra d'A. *Tèle*. Els mateixos autors també fan servir un “calaix de sastre” en les rajoles atípiques.

Potser en aquesta secció és on es veu més el caràcter popular d'aquestes rajoles, mostra d'art popular que com deia Joan Amades: “*traspua sentor popular, és d'origen innot i porta l'empremta de les diverses generacions que l'han viscut i assimilat: és pueril i vigorosa alhora, és ingenu i vibrant... té la gracia i l'excesitud de tot alló que per esser de tothom no és de ningú i tothom pot posar-hi d'ell alló que millor li plagui...*”.

Mostrem en 3M, *la dona amb ocell*, a 8L, *el coix i manco*, i el 3L, *la calessa*.

²⁷ Tant aquest model com la *dona amb ocell* (3M) semblen representar dones cortesanes, vistos els models similars del Catàleg General.



Per concloure la secció podem, com a curiositat, parlar de la rajola (4L), *raim*, situada dins del banc al revés, cap per avall, el que significa que no es va identificar com a tal en el moment de col·locar-la.



Les auques vuitcentistes recullen la crítica social tal com veiem de nou en aquests exemples de vinyetes. Això es tradueix en el caràcter popular d'aquestes rajoles. Els texts de les auques, versificades o no, formaren la base de la crítica i la sàtira.

Altres museus propers que preserven col·leccions de rajoles d'arts i oficis són: el Museu Episcopal de Vic, el Museu l'Enrajolada de Martorell, el Museu Vicenç Ros de Martorell, el Museu Victor Balaguer de Vilanova i la Geltru, el Museu Maricel de Sitges, el Cau Ferrat de Sitges, el castell d'Escornalbou, el Museu de Can Tinturé d'Esplugues de Llobregat, el Vinseum de Vilafranca del Penedès, el convent de Santa Clara de Palma de Mallorca, la cuina del monestir de Pedralbes, el rentamans de Santa Fe del Montseny i molts d'altres.

Per acabar volem donar una visió del banc tal com el podem observar actualment a l'entrada a la sortida del Museu:



Bibliografia:

- AMADES J. (1937). "Les rajoles dels oficis". *Butlletí dels Museus d'art de Barcelona*. Núm. 74. Volum VII. Pàg. 193 a 203.
- BATLLORI A., LLUBIÀ, LL.M. (1974): *Ceràmica Catalana Decorada*. Ed Vicens Vives. Barcelona
- CARNICER J., BORRELL J: (1992): *Altafulla: De portes endins*. C.E.A.
- TELESE A. et alt. (2002): *Les rajoles catalanes d'arts i oficis. Catàleg General (1630-1850)*. Edició M.S. Barcelona
- TELESE A. et alt. (2012): *La ceràmica catalana datada com a punt de referència. Catàleg de la pisa (1533-1863)*. Associació Catalana de Ceràmica. Barcelona
- TELESE A. (2018): "Les rajoles d'oficis del segle XVII". Dins de GINYS CATALANS: *Almorratxes, rajoles i pedrenyals*. Rev. Cultura i Paisatge, núm 11.